

På stedet

– Kunstmuseum, dialog og krop i billedkunstundervisningen

Af Diana Gade og Mette Skovsgaard Sørensen,
bachelorstuderende ved Aalborg læreruddannelse, UCN,
nu færdiguddannede grundskolelærere

Artiklen beskriver et særligt billedkunstfagligt undervisningsforløb til en 2. klasse og en 5. klasse fra Skipper Clement Skolen i Aalborg. Forløbet blev udviklet af to lærerpraktikanter fra UCN – Læreruddannelsen, Aalborg, i et samarbejde med KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg i forbindelse med udarbejdelsen af vores bacheloropgaver. Her beskrives, hvordan inddragelsen af kunstmuseet i billedkunstundervisningen kan bidrage til og kvalificere denne, når hovedfokus ligger på maleri, sansning, krop og dialogbaseret undervisning.

Det er torsdag formiddag, og vi, to fjerdeårs lærerstuderende, sidder på KUNSTEN, Museum of Modern Art, Aalborg. Vi planlægger vores kommende praktikforløb, hvor vi vil inddrage kunstmuseet. Nogle elever kommer løbende ind i udstillingen – de er aktive, højlydte og tydeligvis begejstrede. Nogle går helt tæt på malerierne – de vil se, men også gerne røre. Nogle tager billeder med deres mobiltelefon, og andre imiterer med kroppen det, de ser. Dette bliver dog hurtigt afbrudt af en voksen – „sådan opfører

man sig ikke på et kunstmuseum!”. Vi overvejer, hvordan elevernes kropslige engagement og iver kan bruges i vores forløb – hvilket potentiale denne tilgang kunne have i denne kontekst, på dette sted – kunstmuseet.

Nutidens billedkunstfag – følelse, oplevelse og analyse

I billedkunstfagets formålsparagraf står der indledende, at formålet med undervisningen er, at eleverne „ved at producere, opleve og analysere billeder bliver i stand til at iagttage, reflektere, bruge og forstå billedsprog som et kommunikations- og udtryksmiddel”. Hermed bliver billedarbejde, billedanalyse og billedkommunikation nøgleord, og man udtrykker sig med andre ord i, om og med billeder. En sådan billedkompetence er en vigtig forudsætning for at kunne agere i et samfund, hvor vi bombarderes med billeder og i høj grad kommunikerer gennem det kulturelle symbolsystem – billedsproget. Billedsproget er et sprog, der ligesom andre kræver, at man lærer og forstår det. Det er et redskab, en kompetence, som eleverne skal kunne anvende for at forstå sig selv og verden. En sådan æstetisk læreproces bygger ifølge Hans Jörg Hohr og Kristian Pedersen på tre erfaringsformer – *følelse, oplevelse og analyse*. *Følelse* defineres som en førsym-

bolsk erkendelsesform, knyttet til sensoriske aktiviteter og operationer. Man føler så at sige verden ved kropsligt, visuelt eller sensorisk at interagere med denne. *Analyse* er følelsens modsatte erfaringsform. Her forbindes erfaringerne eller følelserne igennem sproget med begreber – man verbaliserer altså den følelse, man oplever, og reflekterer tillige det, man erfarer. *Oplevelse* er den tredje erfaringsform og gør sig gældende gennem forarbejde, hvor man opnår kundskab gennem udarbejdelsen af et værk – man lærer om blomsten ved at tegne den, om landskabet ved at male det, om menneskekroppen ved skulpturelt at udforme denne. Disse tre erfaringsformer skal indarbejdes i undervisningen på både skole og kunstmuseum for således at opfylde det tidligere nævnte Fælles Mål. Dette teoretiske syn på billedkunstfaget i skolen har dannet udgangspunkt for vores udarbejdelse af undervisningsforløbet og vores professionsbacheloropgaver.

Tre forudsætninger for et godt læringsforløb på kunstmuseet

KUNSTEN i Aalborg er et sted, hvor det er muligt at se på autentiske, originale værker, komme helt tæt på og sanse strøg og farve. Genstanden er kunstmuseets vigtigste indhold, og det er disse genstande og deres betydninger, der skal styrke elevernes kunstforståelse i en kulturel kontekst.

Det var med det udgangspunkt, vi tilrettelagde vores undervisningsforløb „På stedet“. Her skulle eleverne i 2. og 5. klasse både arbejde med malerier, hvori der fandtes en stemning, og opleve kunstmuseet som sted. Forløbet tog udgangspunkt i en dialog-, sanse- og kropsbaseret tilgang til kunst samt i lektor i natur-

fag på nationalt naturfagscenter i Oslo Merethe Frøylands tre forudsættende faktorer for, at et givent museumsbesøg lever op til dets læringspotentiale. Dvs. at eleverne skulle arbejde med opgaver, der *kun* kunne løses på KUNSTEN, opgaver, der *skulle* løses i fællesskab, og som desuden var *tæt* knyttet til skoleundervisningen. I henhold til sidstnævnte viste det sig da også, at det netop var i den forberedende skoleundervisning, eleverne fik de nødvendige grundlæggende værktøjer for at kunne gennemføre forløbet på kvalificeret vis. Eleverne skulle, på kunstmuseet, se på, sanse og italesætte malerier, og det blev derfor en forudsættende faktor, at de allerede, på skolen, havde set på, sanset og italesat malerier.

Derfor lagde undervisningen før museumsbesøget op til, at eleverne hele tiden vekslede mellem de tre faser i den æstetiske læreproces. Rent praktisk startede eleverne med at gøre sig egne erfaringer med farvesansninger og brugen af farve gennem øvelser med farvekridt, som tog udgangspunkt i maler og forfatter Mogens Hoffs tilgang hertil. Disse farveblandings- og „strøgøvelser“ kombinerede vi med farveøvelser på tapet – eleverne efterlader sig spor, men materialet gør også noget ved dem. I denne proces malede, eksperimenterede og oplevede eleverne, og der kom automatisk ord på, som vi italesatte fælles på klassen. Ud fra farvebrugen og brugen af strøg i elevernes egne små malerier, bl.a. lavet ud fra udsnit af malerier på KUNSTEN, begyndte vi så småt at tale om stemningen i billederne, og hvilke følelser de satte i gang i kroppen. Eleverne havde på denne måde gjort sig nogle vigtige grundlæggende kropslige erfaringer og begyndende udvikling af begreber, som kunne danne

grundlag for oplevelsen på kunstmuseet – et grundlæggende værktøj til at se med og udtrykke sig billedsprogligt med om det sete.

Når undervisningen rykkes ud på museet

Selve museumsbesøget var tilrettelagt således, at det fandt sted over to lektioner – de to billedkunstlektioner. Da skolen ligger tæt på museet, var det muligt for os at gå frem og tilbage mellem KUNSTEN og skolen på en lektion, som vi havde byttet os til. Så i alt rykkede vi tre lektioner ud af den normale skoledag for hver klasse, som besøgte museet hver for sig. Selve forløbet var tilrettelagt med følgende øvelser, som vi varierede alt efter klassetrin:

- Spejlingsøvelse
- Italesætning af udvalgte malerier med fokus på strøg, farve og stemning
- Inddragelse af „sansekuffert“ som udgangspunkt for en intuitiv, dialogisk analyse af malerierne
- „Snapshot-metoden“ jf. Seligmann, 2008
- Udarbejdelse af skitse af malerierne med fokus på farve, strøg og stemning
- Opsamling på besøget – hvad har vi lært?

På dagen for besøget var eleverne begejstrede og ivrige og stod allerede klar til afgang, før klokken havde ringet til time. Ved ankomsten til KUNSTEN talte vi med

eleverne om kunstmuseet som sted – erfaringer, umiddelbare oplevelser og regler. Forløbet blev dernæst igangsat med en spejlingsøvelse, hvor eleverne skulle agere hinandens spejlbilleder. Formålet var at varme elevernes synssans og iagttagelsesevne op og dermed gøre deres sanser klar til oplevelse. Øvelsen skulle desuden aflede den uro, der var opstået grundet elevernes spænding over det alternative læringsrum.

Klassen begav sig nu ind til tre udvalgte malerier – H.A. Brendekildes maleri „Forår“ (1889), Edward Weies maleri „Livsglæden – tre dansende figurer“ (1911) og Jens Søndergaards „Marine“ (1928). Disse malerier var alle udvalgt ud fra kriterierne, at der skulle være et „sted“ i malerierne, hvor brugen af farve, strøg og stemning var indbyrdes forskelligt, således at det var muligt at italesætte denne forskellighed. Det var vores tanke, at elevernes umiddelbare indtryk skulle danne baggrund for en dialogbaseret tilgang til malerierne. Det viste sig imidlertid at være for u håndgribeligt for eleverne at kommentere på disse uden at have noget særligt for øje. Vi valgte derfor at iscenesætte iagttagelsen ved at bede dem vende ryggen til værkerne for dernæst, med afsæt i de nøgleord, vi tidligere havde talt om i undervisningen – strøg, farve og stemning – at betragte maleriet på ny. Vi forsøgte desuden at få eleverne til at „bevæge sig ind i“ maleriet ved at lade dem stifte bekendtskab med en sansekuffert fyldt med fysiske ting, som relaterede sig til de specifikke malerier. Ved H.A. Brendekildes maleri „Forår“ (1889) fik eleverne fx en pose med tørre kviste, som knækkede, en pose med mos, som lugtede af skovbund, en pose med blade, som raslede, og et stykke af en træstamme, som havde en nubret bark. Herved

blev elevernes sensoriske kontakt med verden aktiveret. De fleste elever havde selvfølgelig været i en skov før – rørt ved et træ og trukket vejret imens, men her forsøgte vi at lede deres opmærksomhed hen på noget bestemt – give dem erfaringer med lugt, lyd og følelse, aktivere deres erindring med tidligere oplevelser med skoven og sætte ord herpå – kort sagt erfarede eleverne fokuseret opmærksomhed, fokuseret iagttagelse, og hvordan disse kunne føres over på malerierne.

Dialogens flerstemmighed

I denne dialog stiftede vi, som undervisere, bekendtskab med dialogens flerstemmighed, jf. professor i pædagogik Olga Dysthe. Nogle elever kom til uenighed om tolkningen af det pågældende maleri, og det var i denne situation, som underviser, nærliggende at gøre brug af sin ekspertviden og vælge side i diskussionen og således give eleverne et endeligt facit. I stedet valgte vi dog at betragte denne uenighed som en læringsressource, der gav anledning til en engageret debat, hvor eleverne argumenterede for og begrundede deres holdninger med underviseren som supplerende ordstyrer, der gjorde brug af Olga Dysthes begreber autentiske spørgsmål, optag og høj værdsætning. Hermed erfarede eleverne, at respektfuld uenighed var en mulig konsensus – de behøvede ikke at nå til enighed, men fik i dialogen hørt forskellige perspektiver, hvilket muligvis var med til at nuancere deres blik på emnet.

Fra erfaring til form

Efter at erfaringsformerne følelse og analyse således havde været i spil, tog vi nu fat på oplevelsen. Her foretog elever-

ne medieringen fra erfaring til form. Eleverne udvalgte et af malerierne, som nu skulle bearbejdes gennem „Snapshot-metoden“, hvor eleverne i grupper først fotograferede hinanden foran det udvalgte værk, som en slags dokumentation, og herefter imiterede maleriets overordnede stemning og en af figurerens positionering. Herved dannede de en relation til maleriet samt udforskede det kropsligt. Denne kropslige tilgang syntes at differentiere undervisningen, således at denne appellerede til hele klassen – kroppens sprog var et sprog, de alle talte. Herved erfarede de fx den muntre stemning i dansen og strækket i figurens arme og krop i Weies maleri eller den vilde og truende stemning i Søndergaard’s „Marine“. På den måde indlejrede fortolkningen sig i elevernes kroppe. Dette blev tydeligvis brugt i det afsluttende arbejde, hvor de skulle udarbejde en skitse af det udvalgte værk – en skitse, der efterfølgende dannede udgangspunkt for det videre arbejde på skolen, og som havde fokus på at indfange strøg, farve og stemning. Besøget var således ikke uafhængigt af den almene undervisning, men en vigtig del af denne.

Kunstmuseet i billedkunstundervisningen – hvorfor?

Det billedkunstfaglige forløb på kunstmuseet evaluerede vi gennem den konstruktivistiske evalueringsmetode „Personal meaning mapping“. Denne metode antager, at enhver læring er unik for den enkelte person, der lærer, idet ingen individer har samme niveau af viden eller erfaring med sig – eleverne kommer altså med forskellige forudsætninger, og det er på baggrund af disse særegne elementer, at den nye viden konstrueres. Metodens fremgangsmåde består af to trin,

henholdsvis evaluering af elevens eksisterende erfaringer og forudsætninger forud for museumsbesøget samt evaluering af, hvordan elevens kundskaber, tanker og meninger har ændret sig efter museumsbesøget. Dette gøres vha. et mindmap, som efterfølgende analyseres.

Vores evaluering af elevernes mindmaps viste, at udvalgte elevers grad af omfang, dybde og beherskelse inden for emnet maleri blev udbygget – de flyttede fokus fra et overvejende maleteknisk syn, rettet mod egne produktioner, til i stedet at fokusere på kunstens billeder og deres eget kritiske syn herpå. Kunstmuseet og de autentiske omgivelser gav desuden anledning til at få styrket koblingen mellem teori og praksis, idet eleverne på stedet erfarede malerierne og genstandene i de sammenhænge, som de egentlig tilhører. Derudover oplevede vi en styrket indre motivation hos eleverne grundet den fysiske flytning af undervisningen, og selv de stille elever blev synlige, idet klassens faste rutiner og rollefordelinger blev brudt. Elevernes arbejdsprocesser var i denne sammenhæng desuden mere undersøgende og eksperimenterende, hvilket syntes at motivere dem for undervisningen.

Evalueringen af den dialog- og sansesbaserede undervisning viste os yderligere, at en sådan tilgang baseret på synsansen, og som bygger på autentiske spørgsmål og optag, giver mulighed for at arbejde undersøgende med billedsprog, opmærksomhed og refleksioner. Lærerens inddragelse af genstande, som eleverne kan interagere med, og en udnyttelse af museets rum og udstillinger ift. en kropslig, sansesbaseret interaktion har potentiale for at aktivere elevernes opmærksomhed og iagttagelse som grundlag for elevernes billedsproglige udvikling.

Artiklen er skrevet på baggrund af forfatterens professionsbacheloropgaver – henholdsvis „På stedet – en professionsbacheloropgave om kunstmuseets potentialer for billedkunstundervisningen“ og „Kunstmuseum, dialog, krop og billede i billedkunstundervisningen“. Disse professionsbacheloropgaver er tilgængelige på Learning Museums hjemmeside under menupunktet BACHELOR.

Litteratur

Christensen, K. Meisner (1999):

Billedkunst i en billedtid.

Skolen i morgen, nr.2/1999

Dysthe, O. m.fl. (2012):

Dialogbaseret undervisning – kunstmuseet som læringsrum,

Skoletjenesten og Unge Pædagoger

Frøyland, M. (2010):

Mange erfaringer i mange rum – variert undervisning i klasserom, museum og naturen, Abstrakt

Hoff, M. (1991):

Opleve med farvekridt,

Gyldendalske Boghandel

Mortensen, M. m.fl. (2011):

Hvordan kan man evaluere udbyttet af museumsbesøg?,

Unge Pædagoger, nr.1

Pedersen, K. (1996): *Perspektiver på æstetiske*

læreprocesser. Dansk lærerforening

Seligmann, T. (2009): *Body Art Index –*

krop, sansning og samtidskunst,

Museet for Samtidskunst og Skoletjenesten

Seligmann, T. m.fl. (2008):

Nøddeknækkere til samtidskunst,

Museet for Samtidskunst og Skoletjenesten

Undervisningsministeriet (2009):

Fælles Mål – Billedkunst – Faghæfte 8.

Undervisningsministeriet